

U domácího prahu.

„Starý Fric“, „Veliký, Jediný“, dobře znal cestu do království Českého, jež byl už tolikráte navštívil. Léta 1778 v měsíci červenci přišel znova, veda s sebou jako vždy velikou, hrabivou armádu, kterouž donutiti chtěl císařovnu a královnu Marii Terezii, aby upustila od dědictví bavorského, k němuž se hlásila. —

Dne 4. svrchu psaného měsíce hemžila se návrší pod starým hradem Homolí na hranicích českokladských přeletným vojskem tohoto výbojného válečníka.

Dne následujícího, hned záhy z rána, ujelo z Náchoda oddělení císařských husarů ke Skalici, aby nebylo zaskočeno a zajato.

Husaři odjeli, husaři přijeli.

Bylo zrovna o hrubé, sám děkan měl velkou. — Lidí však tentokráte bylo málo, poněvadž každý s bázní a třesením očekával doma krutého hosta; jakmile na dlažbě za-

zvučel dusot přečetných kopýt koňských, jakmile břeskné troubení nepřátel poprvé se rozlehlo, rozprchli se i ti z kostela, co Boha tam za pomoc prosili. Vyběhli a spatřili pověstné vojáky, zelené husary s vysokými kalpaky, z nichž červené pytlíky až přes ramena vojákům splývaly.

Za husary přišla pěchota v těsných, nesčetných řadách a různá oddělení v různých uniformách.

Na konci pak armádního sboru všelijaká chasa, markytáni, markytánky, překupníci, vojačky a všelike jiné osoby příšerného zaměstnání a řemesla, jakých tehdy při vojsku vůbec a při Fridrichově zvláště mnoho bývalo. Nešli bojovat, ale obírat, ne hájit, ale loupit; šli prodávat, lacino, nebo jen za pět prstů kupovat.

Pruské vojsko táhlo městem dále, i král zastavil se tu jen na chvíli.

Od Náchoda i staroslavného Dobenína, kdež severní sbor stál, chráně spojení s Kladskem, až ku Vlčkovickým rozložil Fridrich II. sto tisíc mužů.

Avšak tentokráte nenašel Čechy otevřené, ale znamenitá, početná armáda císařská postavila se hrabivým Prusům v cestu, rozlo-

žena jsouc dlouhou čarou od Vrchlabí až po Opočno.

Vrchní velení měl maršálek Lascey, stan císaře Josefa II. byl ve Smiřicích.

Že císařští byli dobře rozloženi, neodvážil se na ně Fridrich udeřiti, aniž se mu podařilo z pevných postavení ven je vylákati.

Tak obě vojska za delší čas nečinně proti sobě ležela. Jen přední stráže a menší čety bojem se utkávaly, jinak válčeno jen s obilnicemi a sklepy, při čemž úředníci, měšťané a sedláci nemilosrdně týráni.

Zle si vedli Prusové v království Českém a to tím spíše, že král sám to trpěl a tomu nepřekážel.

„Ať pocítí, že mají nepřítel v zemi!“ pravil, když mu doneseno o páchaných ukrutnostech, a vyslal s vojáky vojačky, vyzvědače a šeré ty vlky, za vojskem na lup a kořist dychtivě číhající, aby obstarávali pícování a zprávy donášeli.

Tolik kronikář.

I.

V pohorské vesničce bylo ticho jak o pravném poledni, ač toto bylo již dávno minulo. Obyvatelů ranami posledních let valně prořídlych ubylo ještě tím že téměř všichni jo-

náci a mladší mužové rozprchli se, aby ne-
padli do rukou pruských verbířů, kteří by
je násilně odvedli a do nenáviděného burkuš-
ského kabátu připravili. Nikdo nebyl jist —
císařské vojsko dosti na blízku, Prusové ne-
daleko; nad to toulalo se krajinou všelike
podivné čeládky, nejvíce pruské a těchto lidí
bylo se více báti než samých vojáků.

Uprostřed vesničky stála velká, dřevěná
rychta, starobylé, rozlehlé stavení s doškovou,
hřebenatou střechou a prkennou pavlačí. Před
rychtou věkovitá lípa rozkládala košatou ko-
runu. Na lavičce kolem mohutného kmene
sedávali za lepších časů dudák nebo housli-
sta s některým druhem, hrající tančící chase.
V rychtě se dle starých svobod jí udělených
šenkovalo: nalévali tam pálenou, ob čas
zvláště o posvícení neb o pouti pivo z pan-
ského pivovaru.

Teď tam všedního dne nebývalo ani živé
duše; jen v neděli odpoledne scházelo se ně-
kolik sousedů pod lipou, spíše aby tam pro-
mlouvali, než popíjeli.

Rychtář zrána odešel do města na zámek,
starý čeledín s děvečkou byli v lukách, a tak
rychtářka zúplna osamotněvši, vyšla si na
půdu přehlédnout věci v nejtajnějším úkrytu,
neplesnivěj-li nebo neberou-li jinak zkázu.

Když všecko jak náleží prozkoumavši a srovnavši dobře zase zavřela a pokryla, sestoupila do ratejny a — lekla se.

Za stolem u okna seděl muž cizinec, opírající hlavu do dlaně.

Neslyšela jej přicházeti, jako by s nebe spadl. Nebylo divu, že rychtářka se zarazila.

Cizinec, Bůh ví kdo, jakých úmyslů, snad páše rád to, co by mu čert za zlé neměl.

Přivítala jej a než sama se zeptala, požádal o sklenku kořalky, při čemž pozdvihl hlavu, s níž třírohý klobouk nebyl sňal.

Potom jala se rychtářka u kamen něco kutiti, neznámého muže úkošem sobě prohlízejíc. S jiným byla by se do hovoru dala, než u přítomnosti muže tohoto vázlo jí slovo nějak v hrdle. Ta opálená, vráskovitá tvář, na kteréž pod pravým okem černalo se veliké, nehezké znamení, ty šedé oči nevábily k hovoru nikterak. Všimla si, že cizinec jako vesničan nevypadá. Pod kloboukem bylo viděti prošedivělé vlasy; cop černou pentlí podvázaný spadal mu na hnědý kabát s mosaznými knoflíky. Dlouhá vesta byla barvy modré, spodky po kolena sáhající černé, na nohou měl šedé punčochy a nízké střevíce. Cizinec neměl ani ve hlasu ani v řeči nic

vábného. Rychtáře připadalo, jako by nuceně — jako schválně mluvil.

Ptal se na rychtáře a svobodníková nemeškala odpověděti, že na zámek odešel, že jej však čeká každou chvíli.

Pak zavedl řeč na koně a selka vyrozuměla, že vede v nich obchod.

„Oh, u nás není ani nohy; kdo má ještě krávu, zapřáhne tu nebo sebe. Co koní bylo, všichni musili na vojenskou přípru.“

„Toť císařským?“

„Dříve Prušákům, teď našim.“

„Myslil jsem, že u vás císařští leží —“

„Ó ne, to v sousední vesnici —“

„Ah tak, samí koňáci, vidíte?“

„Husaři, je jich plnička ves.“

„To je teď všude. Každý má aspoň dva —“

„Kdyby jen dva! Ale pět a více, ba na rychtě jich, jak muž povídal, dvacet —“

„Hm, to mnoho. Ještě štěstí pro vás, že vy jich nemáte.“

„Čekáme je každou chvíli, však beztoho musil muž proto na zámek. — Odkud pak vy?“ osmělila se konečně, když byl cizinec opět se zamlčel.

„Já? Od Jaroměře — hledám toho husarského obršťa — poslali mne sem a teď musím dále —“

Napil se a mlčel. Selka nabývala důvěry.

„Je starý Bureš, on Volšinský, doposud živ?“

Rychtářka obrátila se k cizinci.

„Vy ho znáte?“ ptala se udiveně.

„Vždyť jezdíval před lety do Jaroměře --“

„Ah tak — Je. Šel také s mužem na zámek —“

„Což jeho sestra? Tu jsem také znal.“

„Ta chudák to všelijak přetlouká. Kdyby syna neměla, musila by chodit žebrotou.“

„Což bratr Volšinský jí nepomůže?“

„Ten? Ten dá, až čert umře a peklo shoří! — A pak nesmí mu sestra ani přes práh!“

„A vede se mu dobře?“

„Má ve všem štěstí a požehnání, on — takový chamčivec!“

Cizinec chtěl se ještě na něco zeptati; v tom zahrčel na dvoře vůz a bylo slyšeti hlasy.

„Už jsou tu z louky!“ zvolala rychtářka a vyběhla ven.

Cizinec osamotněv vstal a přešel asi dvakráte jizbou, maje hlavu sklopenou. Náhle však přistoupil k otevřenému oknu a vyhlížel jím opatrně ven. Ozvaly se venku na cestě, kol rychty vedoucí, hlasy, a již také spatřil

několik mužů, mezi nimi vysokou, statnou postavu svobodníkovu, vedle něho sehnutého, vychrtlého Bureše, jemuž říkali Volšinský; oba měli hole v rukou, obuv zaprášenu a šátky na krku rozvázány. —

Ve vsi bylo známo, že se ráno na zámek odebrali, a proto nyní se připojil ku vracejícím, kdo jen trochu pokdy měl.

Tak se svobodníkem a konšelem kráčelo několik starších sousedů a ošumělý kantor, a všichni živě rozprávěli o novinách právě donesených.

U lípy před rychtou stanuli. — Rychtář vyňav z kapsy své kazajky složený papír, podal jej kantorovi. Sousedé dověděli se již cestou nejhlavnějšího obsahu, měli nyní uslyšeti doslovně rozkaz milostivé vrchnosti. Nikdo z nich nevšiml si cizince, jenž velmi opatrně vyhlížeje, bedlivě naslouchal.

Učitel jal se zvolna a zřetelně čísti ty kurrentní, divoké klikyháky.

„Dle nejvyššího rozkazu J. C. Majestátu podává se magistrátům a právním přednostům popis špiónů neb vyzvědačů za tím účelem, aby ten popis nejen všude jak náleží oznámili, anobrž aby také při chytání těch jmenovaných špiónů neb vyzvědačů na-

nejvýše pečliví byli, neb o nich sem zprávu podali. — Raschin.

Josef Posselt, bývalý saský kanonýr, dlouhé postavy a suché tváře, nosí zelený kabát a vestu, často kazajku, popisuje se jako špion a podezřelý člověk.

Fr. Eisenbrecher, dlouhé postavy, nosí kníry, který u Lascyho regimentu sloužil. Nosí bílý kaput s červeným výložkem, modrou vestu, bílé, kožené spodky, někdy také černé.

S ním chodívá Anna Celerová, nosí kabátek soukenný, plátnem podšívaný, sukni šedivou, mezulánovou, punčochy červené, střevíce černé kalounky svázané, hlavu šátkem zavázanou.

Václav Pelyněk, přes čtyřicet let starý, nosí hnědý kabát s mosaznými knoflíky, vestu modrou, spodky černé a punčochy šedivé. Má pod pravým okem černé znamení, dva estropirované či useknuté prsty, na které však ruce, není známo . . .“

„To jich jel“ zvolal jeden ze sousedů.

Volšinský se jen divně usmíval a mrkal očima.

Cizinec jak jméno „Pelyněk“ uslyšel, trhl sebou, a než kantor popis dočetl, zmizel od okna.

Zatím většina usedla na lávku pod lipou, jen kantor a vychrtlý Volšinský stáli. Rychtář odešel do vnitř. —

Když učitel ještě přečetl, že se zapovídá užívati pruských peněz a že ten, kdo by desertera nebo vojenského uprchlíka na místo patřičně dovedl, dvacet čtyry tolary dostane, umkl; a nyní nastal o tom mnohorožumný, výkladný rozhovor, jakož o pohnutém, zlém čase vůbec. Slunce zapadlo, bylo však dosud světlo.

Soused jeden vypravoval, jak Prušáci všude krutě hospodaří, ale že horší než vojáci jsou vojačky.

„Ta rota obchází všude jako ti špioni a zapálí pro nic a za nic a zmizejí pak, jako by je zem pohltila —“

„Každou noc je vidět nějakou záplavu na nebi.“

V tom vyrazil z rychty svobodník a za ním jeho žena. —

„Sousedé, byl tu!“ křičel již na síni.

Všichni se k němu udiveně obrátili.

„Kdo?“

„Ten špion — ten poslední s tím černým znamením!“

Všichni vyskočili. I Volšinský přestal se usmívati a napjal sluch.

V tom opodál na silnici zavznělo pronikavé vykřiknutí ženského hlasu:

„Ježíš, Maria! Hoří!“

Rázem zapomněli na vyzvědače a všichni obrátili se tam, odkud hlas zavzněl. Spatřili obstárlou ženu, chatrně oděnou, ana leknutím jako zkamenělá nehnuté na tom místě stála, vztahujíc ruce své směrem tím, kde ze střechy selského stavení sloup bělošedého dýmu se valil. — A teď už vyšlehly ohniví jazykové.

Žena ta byla stará Kateřina, sestra Volšinského.

„Volšinský, u tebe hoří!“ zkríkl rychtář, ale než dořekl, chvátal konšel odtud. Všichni rozprchli se za ním, jen rychtář zůstal na okamžik a poroučel ulekané, zmatené ženě, co by činiti měla, sám pak pospíchal na místo požáru.

Ze všech stavení vybíhali lidé; nastal zmatek a křik. Někteří jali se skrovný majetek svůj vynášeti, jiní letěli k ohni.

„Jděte, lidičky, jděte, pomozte! Ach, Volšinský statek vyhoří!“ bědovala Kateřina na silnici.

„Co vám už do statku, jděte raději domů!“

„Vaše chalupa je hodně na blízku!“ domluvili jí kolem spěchající sousedé.

„Ach, náš statek, Bože, Bože!“ zahořekovala žena poznovu a brala se pokud možná rychle tam, kam všichni chvátali.

Zatím den pobasl a nastalo šero.

Pro štěstí nehnul se ani větříček, tak že oheň jinam nebyl zanesen. Nedaleko za Volšinským statkem leskl se v rudé záři neveliký rybník, z něhož lidé řadou postavení vodu v konvích i jiných nádobách podávali — než všeliké namáhání neprospívalo.

Poněvadž stodola nejdříve chytla, bylo možná vyvésti těch několik kusů dobytka, co Volšinskému ze stáda zbyly, jakož i něco nábytku vynést.

Hospodyně bědovala, jen Volšinský ani nepovzdychl. Rty jeho byly těsně sevřeny, ubledlá tvář zachmuřena. Vrhł se sám několikráte do světnice, ač už střecha nad ní praskajíc jediným plamenem hořela, a vždy tam hodnou chvíli pobyl.

Zatím sestra Kateřina, která mu jindy přes práh nesměla, chopila se jeho košilatého kloučka a tulila jej k sobě. Ve tváři její zračil se větší zármutek než v líci vlastního hospodáře, vždyť ve plamenech hynul starý rodný statek, v němž rod její od nepaměti seděl, v němž mládí své, nejlepší věk strávila.

Než půlnoc nastala, bylo po ohni.

Tam, kde Volšinských starobylý statek stával, trčela očazená, napůl rozvalená podezdívka kamenná, kupily se ohořelé, černé trámy, z nichž dosud se kouřilo.

Jinak nepříhodilo se žádné neštěstí.

Většina těch, kteří při ohni vypomáhali, sešli se upoceni, začernění na rychtě, aby se tu občerstvili a porokovali.

Oheň byl založen, toť zřejmo, jakož nebylo žádné pochybnosti o tom, kdo tak učinil.

Rychtář vypravoval, že vrátiv se ze zámku, dověděl se na dvoře od ženy jakého tu má hosta.

Když pak rychtář do jizby vkročil, byl ptáček ten tam. Dal si jej popsati, a úžas jeho byl nemalý, an popis ten s tím se na vlas shodoval, který byl učitel přečetl.

Cizinec vyptával se na Volšinského, u kterého pak oheň vypukl — kdož by pochyboval!

Rychtářka znova o cizinci vypravovala, kantor pak musil poznovu čísti popis:

„Má pod pravým okem černé znamení, dva estropirované čili useknuté prsty, na které však ruce, není známo.“

„Na pravé!“ zvolala rychtářka. „Vím to, jak ode mne sklenku kořalky bral.“

Všem bylo divno, že nikdo toho vyzvědače ve vsi nespatriil, a shodovali se o tom, že je asi ve vsi dobře obeznalý.

„Což ve vsi, ale tu u mne!“ prohodil svobodník. „Slyšel jistě ve světnici svůj popis a tu prchl. — Předem nemohl, přes dvůr také ne, nebo tam jsme byli se ženou, šel síní, vklouzl do chléva, odtud do kolny a zadními dvířky na sad, a byl ten tam. Všechny dvěře byly na petlici zamčeny, všechny pak byly zotvírány.“

„Ten se ztratil jako mák v popeli, darmo bychom ho stíhali!“ mínil jeden z přítomných.

V tu chvíli vkročil mezi ně konšel Bureš, Volšinský. —

Byl od hašení a vynášení umazán, šaty tu a tam měl roztrhané, zvhlé vlasy padaly mu do zachmuřeného vráskovitého čela. V pravici držel pádnou, sukovitou hůl.

„Sousedé,“ pravil temným, chraptivým hlasem, „pozdrav vás Pán Bůh, že jste mně pomáhali. Dám každému na propití, co bude chtít, jen pojďte ještě se mnou paliče stíhat!“

„Kmotře — to je marné. Ten chlapík hned jak založil, vzal do zaječích; od večera utíká, teď může býti kraj světa.“

„Ne, tomu záleželo na tom, aby viděl můj statek v plamenech, a proto počkal až do konce. Proč právě můj statek?“

„A pak je to špion,“ prohodil mladší soused, jenž se neštítíl nočního s'f'hání.

Bureš nepolevil.

„Nepůjdete-li, půjdu sám!“ a zapadlé oči jeho se blýskaly. Za malou chvíli pak, když ti, kteří na tu honbu se vydati chtěli, kořalkou na cestu se zahřáli, vyrazili z rychty stíhat žháře a vyzvědače.

Noc byla teplá, hvězdy svítily.

Tou dobou Kateřina, sestra Volšinského, seděla ve své podružné komůrce, hlídajíc malého chlapce, jenž na její posteli klidně spal. Byl to bratrův synek, kterého do svého bytu od ohně přinesla Nebohá žena přemýšlela teskně o požáru, pak vzpomněla, kdyby tak její syn Václav tu byl . . . Bůh ví, kde se před těmi verbíři potlouká a skrývá. Teď, jak zaslechla, přijdou císařští do vsi; to aby se zas ani neukáza'. — Kdy ho uvidí, kdo bude vydělávati? Namáhala se, seč byla, ale ona toho již mnoho nepřemůže.

Zafukáno na okno.

„Kdo to?“ tázala se překvapená.

„Já. jdu si pro Toníka —“

Kateřinu přistoupivši k oknu, spatřila venku švegruši. Ta by ráda s Kateřinou žila v dobré vůli, než nesměla pro muže.

„Nech ho tu u mne — dobře spí a rozplakal by se,“ odtušila Kateřina.

„Tak ráno si přijdu —“

„A kde ty ubohá budeš na noc?“

„Na rychtě —“

Pozdravily se a Volšinská odešla. Kateřina položivši na lavici peřinku a prostřevši sukni ulehla také.

Než by otčenáš se pomodlil, usnula, jsouc unavena. Na vsi ticho, jako by vymřelo.

Po půlnoci náhle se Kateřina probudila. Někdo zabušil na okénko, k němuž ulekaná přiskočila. Spatřila v šeru tmavou postavu mužskou.

„Kateřino!“ ozval se drsný hlas. „Vydej hocha!“

Poznala bratra.

„Pro Boha, Jene — co tě to napadlo — nech ho tu u mne — tak dobře spí — co ti na tom záleží, vždyť mu nebude ublíženo —“

„Nech řečí a dej sem hocha!“

„Tys jako skála — i když tě Pán Bůh postihl. Nepřeji si toho — ale tak tvrdý —“

Ještě se budu mířit, ne — za to neštěstí Však vím — kdo to udělal!“

„Kdo?!“ a zalekla se náhle, jakoby někdo na ni strach hodil.

„Václav!“

Kateřina na okamžik jako by zkameněla, pak se jí vydralo ze stísněných prsou:

„V hrdlo lžeš!“

„Hocha sem!“ a Volšinský stisknuv, otevřel chatrné, slabě zavřené okno.

„Jak to víš —“ ptala se sestra chvějícím se hlasem.

„Nechytil jsem ho, ale byl tu. A teď hoča sem!“

Jako stroj poslouchala. Neodvážila se ani slovíčkem odmlouvat a proto pojavši rozespalého chlapce do náruči, donesla ho k oknu.

„Jene, pro Boha tě prosím, pověz, jak to —“

„Však ty se dovíš a já to dokážu —“ a vytrhnuv jí plačícího chlapce, pospíchal k rychtě.

Kateřina stojíc jako přimražena, hleděla za bratrem. Pak sklesla na židli.

„Ne, ne — to by Václav neudělal!“ volalo to v jejím nitru. — —

II.

Když Volšinských statek hořel, stál cizinec, jenž byl z rychty tak náhle zmizel,

za vsí na vršku pod starým rozložitým bukem a díval se na stavení plným plamenem hořící. Cizincova tvář byla zachmuřena, oči jeho se neodvracely od ohně. Teprve, když se střecha bořila a pak lomenice ruchnouc se sřítla, rozhledl se kolem.

Svit denní zmizel, šero zavládlo na dole, lesy potemněly.

Ohňová zář oblévala okolí své rudým světlem, na nebi však dosud dosti jasném nebylo nachové záplavy viděti.

Všecka pohorská krajina byla ticha, jako by stín smutku ji zaclonil; nikde ani človíčka.

Cizinec za chvíli se rozhlížel, pak jal se černé své znamení pod okem levicí ohmatávati; když pak mu sklesla, zmizela nehezká bradavice se tváře, na níž jen rudá skvrna zůstala.

Ještě jednou ohledl se cizinec po hořícím statku a pak vydal se na cestu. Přešel vršek, pak stezičkou v dol se sklánějící sestupuje, mířil ku táhlé stráni, již od vrcholu do pola černý les pokrýval. Cizinec občas se ohlédl, avšak nekvapil, nýbrž kráčel jen ostrým krokem. Bylo patrné, že se nebojí, že neprchá, nýbrž jen pospíchá.

Nerozhlížel se tuze, nerozmýšlel se, jakou cestu by měl voliti, aniž hledal, našel ihned

tento stezník, jímž krácel a jenž ve mlázi bukovém a ve stínu mladých habrů na dolinu se stácel. — Zdálo se, že krajinu i stezky dobře zná. Než rychtářka, kdyby ho tu viděla, zvolala by naň zajisté: „Oho, pantáto, tudy nepřijdete do nejbližší vesnice, co tam husaři a ten vojanský pán jsou; to jdete zrovna naopak, proti Prusům!“

Když stromy a křoví řidlo a volný odtud rozhled byl na dolinku, zastavil se.

Před ním rozkládal se úzký, travnatý úval, jímž potok, tu tam olšemi stíněný, hrčel. Za potokem, za lučinou vypínala se táhlá, vysoká stráň, jejíž lesem porostlý hřbet už prve s návrší byl viděl. Na úpatí jejím vinula se vozová cesta, jež nyní za soumraku pod lesem byla jako bělavé lemování tmavé lučiny.

Kol ticho, jen hrčení vody a cvrkání koníčků se ozývalo.

Cizinec nedbaje, že rosa na trávu hustě padla, dal se šourem lučinou a přeskočil potok, míře patrně k silnici. Jsa již na druhém břehu náhle se zastavil a hleděl níže na cestu, kdež něco tmavého zpozoroval. Nehýbalo se; ale teď tmavý stín od toho se oddělil, vzdaluje se — toť člověk, jenž rychlým krokem odtud do stráně pospíchá, ba chvátá. —

Juž je na pokraji lesa, již ve stínu jeho zmizel.

Cizinec přeběhl lučinu a již stanul na cestě u toho předmětu, kterého ze vzdálí, v šeru nemohl rozenati. Nemálo se podivil.

Spatřil koně tmavé barvy, jenž za uzdu k mladému boučku jsa přivázán, klopal hlavu nad svým jezdcem na kraji cesty ve vřesu ležícím. — Cizinec ihned k němu přistoupiv, poklekl a jal se ho prohlížeti. Byl to císařský důstojník. Kašket mu byl s pudrované hlavy sletěl, attila byla rozepjata a pod ní nahmatal krev a chatrně obvázanou ránu. Důstojník ještě dýchal, byl však bez sebe.

Cizinec nedbal rány a žalostného stavu raněného vojáka, nýbrž přehlížel jen bedlivě kapsy, kašket, a když ničeho nenalezl, vstal a přistoupil ku koni. Ten zařehťal, když jej po krku pohladil; cizinec popruh rozepjav, sedlo nadzdvihl a pilně je prohlížel. I tu ničeho nenaleznuv, zaklel potichu.

Stál pak chvílku, před se v zamyšlení hledě, až jako by se rozhodl, přitáhnuv sedlo a koně odvázáv, chopil ho za uzdu a vedl jej odtud, ne dále cestou, ale do stráně stezkou, kterou byl prve onen člověk zmizel. —

Tma hustší padala na úval, bylo ticho v tom osamělém lesním zákoutí. Důstojník le-

žel nehýbaje se, jako mrtvý, v zaroseném vřesu a neslyšel hrčení kamenů, jež pod kopytem jeho věrného vrance s vysoké stezky na dol se hrnuly. — Rachot ten bylo slyšeti, avšak kůň a nový pán jeho mizeli ve tmách, kmitajíce se na stráni jako stínové zjevení.

Jiný by v těchto místech za tmy večerní zabloudil, cizinec však vykračoval si na jisto veda bezpečně husarského koně úzkou kamenitou stezkou k lesu, do jehož černého klínu za nedlouho zapadl. Kůň časem klopytl o kořen, časem narazil o kámen a rudá jiskřice zašlehla tmou jako svatojanská muška. Stezka dostoupila vrcholu táhlé stráně, pak šíříc skláněla se v dol. Cizinec dostal se do úvozu, po jehož stranách trčelo husté stromoví, ševelfc a vzdychajíc.

Když tak asi čtvrt hodiny opatrně slézal, zpozoroval, že řidnoucím lesem viděti pruhy nebe, jehož hvězdy se haluzemi jako veliké, rosné krůpěje třpytily a za nedlouho zakmitlo pod lesem rudé světlo. Cizinec ocitnuv se na kraji lesa, uvázal v houštině koně tak, že by ho ani ve dne viděti nebylo, neřku-li nyní v noci. Pak zamířil rovnou cestou ku stavení, něco níže se bělajícímu. Byla to samota, stavení selské se stodolou, kolem něhož

několik ovocných stromů koruny své rozkládalo.

Cizinec náhle uskočil stranou a skryl se za keř u cesty stojící. Tou přicházel od stavení muž ve vysoké čepici, maje v pravici pádnou hůl. Nedaleko křoviny stanuv obrátil se ku statku a zvolal:

„Tak už pojd, Václave!“

Na to zamířil k lesu.

Za ním přicházel jiný, provázen nějakou ženskou.

Ted se zastavili.

„Už jdi domů, Stázinko! Za hodinu tu zase budeme.“

„Ještě chvilku! Sotvas přišel a už zase jdeš. Mám o tebe strach —“ a přitulila se k štíhlému muži.

„Však se za hodinu vrátíme. Toho chudáka tam nemůžeme nechat.“

„Kdyby vás někdo přepadl!“

„V lese nás nikdo nechytí, jen se neboj!“

„Hned bych šla s vámi a posvítila bych vám na cestu.“

„To by nám mohlo uškodit, a mámu nemůžeš tu jen tak nechat —“

Na ten důvod nemělo děvče odpovědi.

„Václave!“ ozvalo se volání něco výše.

„Tatík volá, s Pánem Bohem!“

A přičehnuv dívku k srdci, políbil ji, pak vytrhnuv se jí, spěchal za svým předchůdcem.

Děvče hledělo za ním, až v šeru nočním pod lesem zmizel. Pak ohlíželo se kol. Noc byla tichá, nedaleko šumělo a ševalilo zrající obilí. — Zahalivši nahé ruce zástěrkou, chvátalo do tichého, osamělého dvorce.

Za chvíli vystoupil cizinec ze svého úkrytu a dal se touž cestou, až za nedlouho zabušil na zamčené dveře samoty.

Pes v budce prudce zaštěkal, u okna zjevilo se děvče.

Cizinec ji slušně prosil, aby jej do stavení pustila, že je nešťastný, pronásledovaný člověk.

„Jak jste se sem dostal, a v tu dobu?“ ptala se dívka nedůvěřivě.

„Jsem markytán u císařských. Vezl jsem si kořalku z večera do Slavoňova, tam jsou naši husaři. Jel jsem z večera, protože to bezpečnější nežli za dne. Cestou mne předjel císařský husar, jistě nějaký kurýr. Sotva zajel, slyšel jsem střelnou ránu; snad po něm střelili — v tom to houklo vedle mne a můj koník se svalil. Z houštiny vyrazili dva chlapi a vojačka, jistě ta verbeš pruská; já viděl, že je zle, že se neubráním. Uskočil jsem šťastně do lesa. Chtěli mne chytit, pak toho

nechali. Bezpochyby že se dali do toho, co jsem vezl. Já utíkal lesem a nechal jsem tam všechno. Člověku je život milejší než nějaký ten groš, o který mne připravili. Tak jsem bloudil, až to vaše světlo mne sem zavedlo. — Jen se nebojte — já třeba půjdu ještě teď v noci dále, jen mne dejte skyvu chleba a krapet vody, co bych si odpočinul. Oh, těch Burkušů pekelných!“

Mluvil tak jistě, tak přesvědčivě, neměl zbraně a byl Čech — pak s tím husarem se shodovalo. — Již [se nerozmýšlela ani ona, ani matka, která byla také k otevřenému oknu přistoupila. Odšoupla závoru a cizinec vkročil do chudé, selské jizby, již louč na novo rozžehnutá ozářila.

Cizinec usedl za stolem a zdál se valně unaveným. Selka na polo přistrojená seděla stranou, hledíc zvědavě na cizince, jemuž její dcera, Stázina, chléb z almary přinesla načež vzavši džbáněk, spěchala na dvůr ke studni pro čerstvou vodu.

Byla jako laň mrštná, svěží a dobře rostlá. Tmavé oči její hleděly upřímně, tvář byla pěkná. — Měla na sobě jen košili a sukni.

Cizinec statně se napil a jedl černý, ovesný chléb s velkou chutí.

Když se najedl a žízeň uhasil, dal se na novo do hovoru. Mínil, překáží-li jim, že odejde, jen aby mu cestu pověděly.

Ale kdo by za pozdní noci pronásledovanému, oloupenému člověku, jenž v krajině cizím je, noclehu nepopřál?

Byl patrně rád, když ho ženské vybídly, aby jen zůstal. Ptal se, nebojí-li se tak o samotě?

„My jsme tomu zvykli,“ odtušilo děvče, „a tak hned se nelekne; mužští přijdou za chvíli.“

„Šli pro toho husara —“ dodala matka. Cizinec se tuze divil a ptal se, jak jej našli.

„Tu Stázinčin nastávající šel kolem a našel ho tam. Oficír právě slezl s koně a ošetřoval svou ránu. Václav mu pomohl jak mohl, ale ten ubožák omdlel mu pod rukama. Tak přivázal Václav koně ke stromu a pospíchal sem pro pomoc, protože by sám s ním ničeho nesvedl —“

„Měl ho naložit na koně a sem hned dovézt —“

„Napadlo mu to také, ale bál se té rány.“

„Zatím, než přijdou, mohl by někdo koně ukrást a toho husara obrát, má-li co u sebe — a jak by neměl! Viděl jsem ho, letěl na koni

jako sám ďas, je to kurýr a nese jistě důležité zprávy. Teď aby takhle, než vaši s pomocí přijdou, tam pruská hlídka zabloudila. — Vezme mu depeše a naši budou mít z toho notnou škodu, vím, jak to na vojně chodí.“

„Ó ne, ne,“ vpadla Stázina do řeči, „ten oficír dal Václavovi nějaký papír a prosil ho, aby to žádnému jinému nedával, než císařským, aby s ním běžel do Slavoňova a tam ho odevzdal —“

„To je —“ zvolal prudce cizinec. Ale jako by se zarazil, dodal: „Proč neběžel?“

„Toho chudáka přec nenechá u cesty ležet!“ hájilo děvče svého ženicha.

„Dobře máš,“ odtušil muž klidněji, „zahynul by tam přes noc jako našlápnutý brouk.“

Ženské umlkly, cizinec pak se rozhlížel po prosté světnici.

„Jsem tu nějak povědom začal, „ale nemohu se upamatovati. Co jsem tak v šeru poznal, zdá se mi, že jsem tu již jednou byl, před patnácti lety, když jsem markytánovat začal. Jak tu říkají?“

„Eliášova samota —“

„Tak, tak, byl jsem tu, opravdu, tenkrát tu na vrších stálo oddělení hradeckého regimentu — ale tu byl jiný hospodář —“

„Ten skončil v té selské rebelii, před pěti lety — žena a děti vystěhovely se samy, a vrchnost posadila sem mého muže.“

„Ah tak — jak se všecko mění!“ cizinec povzdychl a mlčel na chvíli. Asi po dvakráte zdvihl sklopenou hlavu, a bylo viděti, že se chce na něco tázati, ale vždy zase ji sklopil, až po chvíli počal temnějším hlasem:

„Ba že se všecko mění — tady v tom jediném statku jaké změny, a co teprve všude jinde! Jsou zlé časy! — Já vím, že v sousední vesnici také se mnoho změnilo!“ a pohledl na selku plaše.

„Jste tam také znám?“

„Teď už ne, ale byl jsem. Před lety jsem tam s byl vojskem, leželi jsme tam asi tři neděle — bude tomu patnáct, ba dvacet let, ne-li více.“

„Ó, za tu dobu se mnoho změnilo —“

„Tehdáž jsem ostával ve statku Volšinském.“

„No tam je ještě ten hospodář jako tenkrát, jen že to byl ještě mladý, a teď valně sestaral —“

Jak zavaděno řečí o Volšinský statek, pozvedla Stázina hlavu a upřela zrak na cizince.

„To byl krutý člověk; pamatuju se, že vyhnal svou sestru. Bylo to tuze podobné, hodné děvče —“

„Však byste ji teď nepoznal . . . Volšinský tuze se na ni prohřešil, že chtěla hocha z chalupy proti jeho vůli, týral ji, jak jen mohl. Toho synka strýc byl dřív na tomto statku.“

„A jak to dopadlo?“ ptal se cizinec.

„I Volšinský jí nejprve domlouval, zakazoval, hrozil, ostouzel toho sestřina milého, že je tajný beran, evandělík — a když ten ani děvče polevit nechtěli, došel si na zámek a tam si vymohl — což by člověk tam za dvacetníky nevymohl — že Václava na vojnu odvedli. Přišli pro něj v noci. Staří rodiče jeho si zoufali, chodili prosit, ale nadarmo. — Pak by konečně sám Volšinský rád byl, kdyby se navrátil, ale bylo již pozdě. Když poznal, co se stalo, vyhnal svou sestru. Jí se pak narodil syn —“

„A jsou na živu — a nevдалa se potom?“

„Volšinského sestra i její syn, jsou a — vdát . . . Bůh chraň, nemohla zapomenout — ale Václav Petrů, ten odvedený, ten jistě umřel na vojně. Tolik tomu let, co ho odvedli, a ani milá, ani rodiče jeho nedostali nejmenší zprávy o něm.“

„Nikdy?“

„Ne —“

„A rodiče jeho jsou na živu?“

„Zemřeli —“

„A ten jeho synek a Kateřina?“

„Kateřina je v podruží, a syn její — ten teď má s vojnou — schovává se po lesích, aby nepadl verbířům do rukou —“

Stázina pohledla na matku a prudce pohnula hlavou.

Cizinec vstal a chopiv se hliněného džbánku, hodlal ven.

„I půjčte, já vám přinesu —“ nabízela se Stázina.

„Jen nech, mně je tu nějak dusno —“

„Chcete-li si lehnout?“ nabízela se selka.

„Na půdě, nebo tady na lavici —“

Rád bych se ještě toho raněného důstojníka dočkal —“

„To ještě bude chvíli — zatím si lehněte.“

„Nechce se mně —“ a vyšel ven.

Stázina přistoupivši k okénku, hleděla za ním. Pak obrátivši se k matce, pravila:

„To je divný člověk — vždyť se mu pít nechtělo. Sedí na okraji studně a džbán stojí vedle něho. — Opřel hlavu do dlaně a nehýbá se. O Václavovi před ním nic neříkejte, kdož ví, jaký je . . .“

„I jdi, bloudku — však jsem mu nic neřekla — je nějak zaražený — inu šlo mu o hrdlo a ztratil třeba své jmění; to, brachu milá, není maličkost!“

Cizinec se ani nehýbal. Sňav klobouk s hlavy, pohlížel zamyšleně na tichou pohorskou krajinu, nad níž klenulo se tmavomodré, hvězdnaté nebe.

Kdyby tak před ním svobodník nebo kantor stanul a dobře si jej prohlédl, řekl by: „To je Václav Pelyněk, pruský vyzvědač, jak tady udáno a celá jeho osoba popsána. Černého znamení sice pod okem nemá, ale mohl by mít, kdyby chtěl.“

Měli by pravdu a neměli.

Byl to pruský vyzvědač, ale nebyl to Václav Pelyněk. Nyní zapomněl na Prusy, na císařské husary, na které se byl za dne vyptával, a jejichž počet, poněvadž vesnici znal, dosti určitě udati mohl; přemýšlel o vážných věcech lidských, o životě, štěstí a neštěstí, sumou o tom, čemu člověk říká osud.

Takto přemýšleti, běh lidský posuzovati a srovnávati neštěstí ho naučilo. Chlapcem jsa hrával si tu na tom dvoře, veselil se tu s dětmi strýcovými v neděli, o posvícení. Strýc v rebelii zašel, rodina jeho Bůh ví kde bloudí, a on — on nesmí říci, nesmí se při-

znati, že ta místa mu milá zná, musí je zapřít. — Tolik let bloudil cizinou, trpěl tam, a teď, když konečně se navrátil a u domácího prahu již stál, nesměl ho překročiti, musí opět prchnouti a skrývati se. — Rodiče mrtví, a ti, kteří mu zbyli a o kterých se domníval, že pro něho jsou mrtví, jsou živi — však smí-li se k nim hlásiti, zdaž by se ho neodřekli, až by všichni prstem naň ukázali a řekli: „Hle zrádce, vyzvědač!“

Kdo jím jej učinil? Kdo toho původcem? O všechno jej oloupili, o svobodu, o milou, ženu, dítě, štěstí; co mu zbylo nežli pomsta? Když všeho oželel a žádné již naděje neměl, kdy srdce mu ustydlo a on otupěl, shledal, že je živa na světě ještě věrnost a láska, že milá se mu nezpronevěřila, ale v klopotě sestaravši, syna mu vychovala.

Zdaž se k nim smí hlásit, aby jim neuškodil, zdaž ho přijmou?

Tolik let bloudí světem jako cikán, zkouší a trpí, a teď, kdyby si odpočinout, klidnou domácnost zařídit mohl . . .

Dvířka vrzla a selka přistoupila k cizinci.

„Není vám dobře?“ ptala se dobrosrdečná žena.

„I je, já si jen tak hovím, je tu příjemně.“

„Já myslila — ale bylo by snad líp kdybyste se prospal.“

„Nejde to, kmotra,“ pravil po malé pomlčce. — „Povězte mi pravdu pravdivou. Nemyslím zle, rád bych se vám odsloužil.“

„Co chcete?“

„Řekněte mně, je vaše dcera nevěstou?“

„Je a není — milého má.“

„Koho?“

„Inu, však jej dle jména znáte. Václava, syna Kateřiny, sestry Volšinského.“

„Je tu u vás? — Nebojte se mne, nemyslím nic zlého.“

Selka se podívala na cizince, jehož hlas tak upřímně, srdečně zněl.

„Přišel dnes ze svého úkrytu. Stavil se tu na večer, pak šel ku své matce a tu cestou našel toho husara, proto se vrátil.“

„A vy mu chcete dát dceru?“

„Můj Bože, ovšem není z manželského lože, ale dcera jinak nechce a máme jen tu — Můj starý prál: ‚Hoch je hodný a za to nemůže, čeho se jiní na něm dopustili. — Nechť se k nám přiznání a pomůže nám v starosti. Stará se o matku, je hodný syn bude, hodným zetěm.‘ Již by to bylo, ale vrchnost nechce povolit.“

„A proč?“

„Václav říká, že toho příčinou strýc Volšinský. Má na zámku známosti. — Ten člověk má zášť bez konce. A pak ta vojna. Troufáme si, že až bude pokoj, že to snad přece bude.“

„Bude!“ řekl cizinec určitě.

III.

Za půl hodiny potom vrátil se starý Pancíř s nastávajícím zetěm svým. Na nosítkách na rychlo zrobených přinesli raněného důstojníka husarského, kteréhož ihned do postele uložili a o jeho ránu za pomoci ženské se starali. Rána nebyla smrtelná, ale mnoho krve ušlo.

Ženské zapomněly pro tu chvílku na cizince, jehož si mužové nevšimli. Seděl ve ve tmavém koutě za chladnými kamny a pozoroval vše bedlivě a napjatě.

Z počátku hledal zrak jeho jenom mladého Václava, syna Kateřinina, a neodvracel se od něho.

Klidná, zamračená tvář cizince nad obyčej oživila a šedé oči jeho jako by se jonáka ani nasytit nemohly.

Zatím vypravoval Václav Stázině a její matce, jak tam na dole byli překvapeni.

Myslíl jsem, když prve toho oficíra jsem tam našel, že nikdo tudy už nepůjde, ale šel a to nějaký šelma; ten koně odved' a nechal toho ubohého lazara na cestě, kde by jistě do rána zašel. Je to svědomí! Kňh mu milejší než člověk! Tím jsme se zdrželi. Než jsme nosítka udělali, trvalo to chvíli, a než jsme ho sem donesli! Zkusil mnoho, chudák na těch tyčkách, ač jsme jej opatrně nesli.“

„A nepotkali jste žádného? Po Prušácích ani zmínky?“ ptala se Stázina.

„I zdálo se mně,“ povídal starý, jako by v lese něco harašilo. Václav také mnil, ale kdož by v lese co rozeznal? Což na ty burkuše můžeme se již přichystat.“ —

Ted, když důstojník, jak jen mohlo býti, byl opatřen, ohledla se selka po svém hostu a pověděla muži o něm. — Cizinec předstoupiv pozdravil starého sedláka a hleděl na Václava, jenž neznámého rovněž jako Stázincin otec bedlivě si změřil. Cizinec krátce pověděl to, co byl už selce vypravoval, jen že starý Pancíř tak na slovo nevěřil a všelijak křížem se vyptával. Než cizinec odpovídal tak určitě, udával takové věci, že nebylo třeba míti jej v podezření. Sotva že ta rozprávka skončena, připamatoval

sám cizinec, aby Václav na tu depeši nezapomněl.

„Slyšíš, synku,“ promluvil k mladíkovi a hlas jeho zněl poněkud jinak než prve, „snad je to tvé štěstí. Slyšel jsem prve, že ti vrchnost brání v ženění, teď máš pomoc v ruce. Jdi a spěchej co můžeš, abys v čas ji do Slavonova donesl. Nedávej ji však žádnému sprostému neb oficíru do ruky, ale ptej se po obrštovi, a nezapomeň se poptat na jeho jméno, abys potom u úřadu na něj šel mohl odvolat. Pořídíš-li to, zasloužíš odměnu, a na zámku pak nikdo neodvážívá se tobě bránit, a kdyby chtěli, půjdeš dále hledat spravedlnost. Ukaž depeši.“

Václav poslechl a Pancír také ničeho nemátl. Pověděl jim ten cizinec věci, na které by sotva připadli, a mluvil tak určitě, tak znalecky.

Neznámý vzav velkou koženou tobolku, rozbálil ji. Bylo v ní několik dukátů a papír pečlivě složený.

„Tobolku a dukáty nechte si tu. Uzdraví-li se ten voják, dáte mu to, zemře-li, necháte si to za obsluhu. Ale ten papír schovej za nádra, na zašití není času, a již chvátej. Avšak buď opatrný a drž se ve stínu!“

Nežli se nadáli, rozbalil papír a přečetl depeši. Čelo se mu zachmuřilo a chvatně list složiv, podal jej mladíkovi a řekl:

„Už jdi, jdi, je nejvyšší čas. Chceš-li, půjdu s tebou, mám skoro jednu cestu.“

Mladík ničeho neřekl, ale Pancíř, od-
tušil :

„Nestačil byste mu — jen zůstaňte s námi do rána. Václav zná cesty dobře, nezabloudí. To bych já také musil.“

Cizinec tomu porozuměl. Ten staroch mu přece nevěří.

Rád by s Václavem šel a s ním mluvil, ale jen s ním, u přítomnosti Pancířovy však nechtěl. Zatím se jonák připravil na cestu a rozloučiv se vyšel ven a s ním Stázina. Zdálo se, že neznámý o něčem přemýšlí, na něčem se rozhoduje; teď se obrátil a kráčel ze dveří. Pancíř za ním. Proto se na záspi zastavil a nepromluviv hleděl za Václavem, od něhož se nyní také Stázina odloučila. Bystrým, rychlým krokem ubíhal k černému lesu. Bylo mu, jako by kráčel na faru pro ohlášky; ten cizinec dodal mu tolik naděje a odvahy, že by se serval s několika Prusy, kdyby mu cestu zaskočili chtěli. Myslíl na Stázinu, na svůj úkol a na cizince. Proč tento naň tak pořáde hleděl?

Pancířová zabývala se s raněným důstojníkem a Stázina jí pomáhala. Děvčeti bylo volněji a teskno zároveň.

Ohlednuvši se spatřila cizince, an mlčky na své místo sedá. Už jinak teď na něj hleděla; není tak zamračený, jak se prve o něm domýšlela.

Mluvil s Václavem tak pěkně a na ní také jinak teď hledí.

Pancíř usadil se proti neznámému.

„Co pak v tom papíře bylo?“ ptal se a zapadlé oči své zpod hustého obočí upíral na cizince.

„Máte vše uklizeno?“ odtušil tento místo odpovědi.

„Proč?“

„Protože, nevím to sice na jisto, mohlo by v místech těchto k něčemu přijít.“

„Svatá Panno!“ křížovala se selka.

„Není nic jistého, ale lépe, abyste na všechno se připravili.“

„To tak!“ zahučel Pancíř, „nezbylo nám skoro nic, a teď nám ještě střechu zapálili. Co tam je tedy?“ ptal se po chvílce.

„Zpráva, aby husaři na Slavoňově pohotově byli, že je pozorovat pochod vojska pruského na jejich stranu —“

„Tak —“ a sedlák se zamyslí.

Selka seděla u nemocného. Stázina hleděla ven do tiché noci. Nové starosti a strachy skličovaly její mysl — Kdyby tak Václav mezi ně, do toho nejhoršího se dostal! Děvče neznající běh vojanský, vymýšlelo si všelijaká nebezpečství, jež hochu jejího mohla ohroziti.

Náhle však vyskočila a všichni zvedli překvapeně hlavu.

Tichou nocí zahučela lesem střelná rána.

Cizinec vyskočiv chvátal ven, Pancíř za ním a selka přiskočila k oknu, jež byla Stázina kvapně otevřela.

„Svatá Panno!“ šeptala selka, „co to bylo?“

„Rána — pod lesem — zrovna tam —!“ vyrazila ze sebe Stázina a nemohla domluvíti.

Ženské i mužové hleděli v tu stranu.

„Já tam doběhnu“, rozhodl se Pancíř.

„Počkejte ještě okamžik,“ zadržel jej cizinec a nakloniv hlavu napjatě poslouchal.

„Slyším hlasy,“ oznamoval za chvíli a než několik minut uplynulo, spatřili pod lesem na cestě k samotě Eliášově vedoucí dva jezdce a před nimi člověka.

Mířili ke statku.

„Jsou to naši?“ ptal se Pancíř.

„Prušáci,“ odvětil neznámý muž. „Zelení husaři.“

„A ten pěší?“

„Václav! Jděte k ženským.“

Pancíř tázavě pohledl na cizince a váhal.

„Tak jděte přec, nebojte se, nic se vám nestane, je to jen hlídka.“

„Ale Václav —“

„To je chyba, promluvím s nimi.“

Nedůvěřivý scdlák neodešel do světnice, ale zůstal ve tmavé síni. Ženské nehnuly se od okna a hleděly plny strachu a úzkosti vstříc pozdním jezdcům. Již rozeznaly také, že jde někdo mezi nimi pěšky.

„Bože, to je Václav!“ zvolala Stázina ulekaně.

Zbledla, srdce ozvalo se jí prudkým tlukotem. Zatím stál tak zvaný Pelyněk na záspi a hledě před sebe přemýšlel.

Již bylo slyšeti dusot podkov, frkání koňské, již stanuli jezdci na dvoře, dva pruští zelení husaři v dlouhých pláštích, na které splýval s kalpaku rudý dlouhý pytlík.

Byli to mužové neveliké postavy, rameňatí, silných hnátů. V pravici držel každý nabitou karabinu s kohoutkem nataženým, na kloubu ručním visela na řemínku ostrá, lesklá šavle. Mezi nimi stál Václav jako zlosyn střežený a hleděl do dveří a do oken. Když Stázinu a matku její spatřil, hnul sebou,

jako by k nim pokročiti chtěl, ale jeden z husarů zahoukl na něj a zaklel po německu.

V tom předstoupil před husary cizinec, pozdravil po německu a jal se s nimi něco hovořiti.

Pancíř stoje v síni naslouchal, avšak nerozuměl jako Václav ani slovíčka německy.

Potom vyhoupnul se jeden ze sedla, šel za Pelyňkem do světnice, kamž s nimi i Václav musil. — Druhý husar zůstal jak byl v sedle a rozhlížel se kolem. Ženské se třásly a úzkostlivě hleděly na Václava, s něho na toho husara s černými kníry, až jejich zrak utkvěl na cizinci, kterého starý Pancíř nejvíce měl na mušce.

„Šelma, ten nás dostal! Jako kamárad je s nimi!“ pomyslí si sedlák a přistoupil k Václavovi, jenž stlumeným hlasem vypravoval, jak tam u lesa vrazil na toho husara za houštinou, který, když mu prchnouti chtěl, vypálil; v tom proti němu přiharcoval ten druhý a na útěk nebylo ani pomyslení.

Prohledali jej ihned na místě a tu depeši si pak vzali. —

„Bůh ví, kudy se potloukali, že se až sem dostali,“ končil Václav. „Snad sem zabloudili, snad —“

„Snad je sem někdo zavedl,“ tiše dodal Pancíř a pohledl na cizince, jenž s pruským husarem u lože císařského důstojníka stál.

Vyptávali se ho, a z počátku několik slov odpověděl, udávaje svůj pluk i jméno své na otázku Pelyňkovu. Pak mlčel, jako by hlas mu zamrzl, a když pruský husar hroziti se jal, pohrdlivě se usmál a odvrátil hlavu.

Pancíř pokynul svým, aby sobě všimli, jak ten cizinec s těmi husary jedna ruka.

„Byli srozuměni,“ šeptal sedlák.

„A jak prve mluvil!“ pravil temným hlasem Václav a zafal pěst, při čemž oko jeho hněvivě po cizincovi zablesklo.

„Pamatuj se!“ napomínala ho selka, ať se ti nepomstí!“

„Prosím vás, pantáto, přimluvte se, aby jej neodvedli!“ pravila Stázina, před cizince předstoupivši, a hlas její, pláčem sytý, se trásl.

„Neboj se!“ odtušil cizinec a ohledl se po husarovi, jenž jej zrakem svým stíhal. — Pak když za chvíli spolu po německu byli rozmlouvali, obrátii se Pelyněk k Pancířovi a řekl:

„Sousedě, vydejte ty peníze, tak ho nejspíše upokojíte!“

Sedlák tak učinil a husar prohlednuv tobolku, schoval ji pod svou atilu a zvolal:

„A nyní pojďme, jeť už čas!“

„Ano,“ odtušil Pelyněk, „jeďte —“

„Vy půjdete s námi.“

„Půjdu, ale zdržím vás. Povím vám, jak se věci mají, a vy rychleji tu zprávu donesete.“

Husar pohledl na něho nedůvěřivě.

Pelyněk se usmál.

„My-líte, že vás šidím?“ pravil a vytáhl zpod vesty malý lístek, na němž byla pečeť a podpis generála Bylova. „Ten mně více důvěřuje. Však máte ulovenou depeši v rukou.“

„Ale že jste toho synka s ní nechal jít k císařským?!“

„Odešel sám, byl už pryč, když já sem přišel.“

„Zůstanete tu?“

„Co bych tu dělal? Odejdu s vámi, ale dám se jinou stranou. Byl jsem odpoledne v sousední vesnici. Myslilo se u nás, že tam jsou císařští, není tam ani nohy.“

„Neviděli jsme také nikoho, ač byli jsme dost na blízku.“

„Já tam byl; a dále na hodinu cesty je taktéž prázdné.“

„Víte to jistě?“

„Jistě.“

„Jak daleko tedy jsou císařští?“

„Však jste četl depeši.“

„Neumím čísti.“

„A kamarád?“

„Také ne.“

„U všech všudy, což tedy otálíte? Kdož ví, co v ní psáno — rychle odtud —“

„Tedy na hodinu cesty —“

„Není nikoho.“

„A kam vy?“

„Dál; generál mně uložil, abych vyzvěděl počet na tomto křídle. Povím vám kratší cestu.“

„Mohl by ten synek nám ji ukázat.“

Pelyněk se zamračil.

„Tomu chlapíkovi není moc co věřit. — Nesl o své vůli depeši císařským, což aby vás schválně zavedl? A pak neumí ani on ani ten starý německy. Nechte je.“

„Ale což kdyby šel opět k císařským?“

„A co tam? Depeši jste mu vzali — a pak mu přešla chuť!“

„Což s tím oficírem?“

„Ten vám neuteče, je rád, že leží. Můžete si proň přijeti.“

„Jiného nic s sebou neměl?“

„Ani dukát neschází! Ti lidé jsou hloupě poctiví.“

Rozhovor ten odbýval se rychle a úsečně.

Stázina třesouc se vnitřním strachem hleděla na vojáka i na cizince, očekávajíc s bázní, co z toho hovoru pro Václava vypadne. Ten stál zamračeně stranou vedle Pancíře, jenž upřeně na podivného hosta patřil.

Husar maje se k odchodu, rozhlédl se ještě jednou po jizbě.

„Ale toho synka měli bychom vzít s sebou. — Nesl depeši.“

„Ale vždyť není vyzvědač,“ odtušil Pelyněk a čelo jeho se chmuřilo. „Ten důstojník mu tak poručil, a on myslil, že musí uposlechnout. Znáám ty lidi; voják, důstojník, ten je jim Pánem Bohem. Avšak nezapomeňte na císařskou depeši.“

Husar utáhl řemen a měl se k odchodu.

Cizinec kráčeje za ním, obrátil se ve dveřích a řekl:

„Zatím zaplať Pán Bůh, a nebojte se. Václave, ty si Stázinu přece vysloužíš.“

A než mohli promluvit, byl už před stavením, kde druhý husar netrpělivě čekal.

IV.

Kamarád vyšvihl se do sedla; bodnuvše koně, vyjeli a dali se cestou od stavení dolů,

mířící v tu stranu, kde nejbližší pruské oddělení stálo.

Cizinec šel s nimi až na dol, pak vykládal jim ještě na okamžik kratší cestu, které neznali. Odjeli a Pelyněk dal se směrem opačným. Spozoroval, že se husaři po něm několikráte ohledli, až v nočním šeru zmizeli. Tu se teprv zastavil, pohleděl za nimi a pomyslll:

„Jeďte si, už je s námi konec.“

U Pancířů ani svým očím nevěřili.

Očekávali nejhorší, a ti Prušáci i ten divný člověk odešli, aniž Václava s sebou vzali.

Hleděli za nimi oknem. Stázině, ač se uvolnilo, přece pořád ještě připadalo: „Což kdyby se vrátili?“

„Zatím zaplať Pán Bůh,“ řekl ten neznámý, „přijde tedy zas.“

Když cizinci v šeru zmizeli, odstoupili Pancířovi od okna. Václav byl zaražen a mrzut.

„Tak jsem to měl pěkně — das ty Prušáky přinesl! A já přece půjdu,“ pravil odhodlaně.

„K našim? Co tam bez toho papíru porídíš?“ ptal se Pancíř.

„Povím, co jsem viděl, však oni si z toho něco vyberou.“

„Ne, Václave, já tě nepustím. Chytli by tě a pak by tě už nepustili,“ zvolala kvapně Stázina.

Tu zavzněly rychlé kroky na síni a do světnice vstoupil cizinec, o němž právě mluvili. Ženské se lekly, mužové byli zaraženi.

Důstojník sebou prudce hnul, jako by vztyčiti se chtěl, avšak neměl síly.

Bylo patrné, že neznámý velice kvapil.

„Už jsou pryč a nepřijdou, cesta je volná, Václave!“ mluvil kvapně. „Teď můžeš jít. Depeši sice neponeseš, ale povím tobě, co v ní stálo.“

„Proč nejdete sám?“ tázal se zpuřně Pancíř. — „Mohli byste si hodně vydělat.“

Pelyněk sebou trhl.

„Proč nejdu?“ opakoval otázku.

„Ano, proč nejdete — protože vás tam znají, protože jste špion!“ zvolal sedlák.

Cizinec na okamžik mlčel. Mohl rázem vše vysvětlit, ale nebylo času nazbyt, a pak, zdaž by Václavu neublížil?

„Nejsem! Václave, posloužíš si, nebudeš toho litovat. Vydej se honem na cestu. Vždyť jsem prve tak jednat musil, abych tě z těch drápů pruských vyprostil.“

„Abyste ho někam zavedl, aby jej chytili, vidíte?“ tázal se Pancíř.

„Bloude, kdyby mně na tom záleželo, mohl jsem ho prve odvést. Proč jsem husarům bránil, když si ho chtěli vzít?“

„Proč nejdete sám?“

„To vám povím pak, teď je nejvyšší čas.“

„Už ani nedoběhne.“

„Ještě by mohl.“

„Půjdu,“ pravil Václav. „Co se mně může stát? Je pravda, že mne nechce na vojnu odvést a tak —“

„Podívejte se, prohledněte mne, zbraně nemám, ani nože. Hůl tu třeba nechám, a ty se ozbroj jak chceš.“

„Už jdu.“

„To půjdu s tebou, doprovodím tě,“ pravil Pancíř a nasadil čepici na hlavu.

Cizinec se na okamžik rozmýšlel.

„Tedy pojdte,“ pravil potom.

Zatím Pancíř s Václavem ozbrojivše se holemi, měli se k odchodu.

„Kus chleba do kapsy!“ poroučel cizinec a vyšel ven.

„Až ten člověk od Václava odejde, vrátím se,“ pravil sedlák ženě.

Ženské přály jim šťastnou cestu a dobrou pořízenou. —

Od lesa vanul studený ranní vítr. Hvězdy bledly, shasínaly, a na východu nad horami stkvěl se bledý, světlý pruh.

Pelyněk s Václavem kráčeli rychlým krokem k lesu, tak že starý Pancíř stále byl značný kus za nimi. — Cizinec vykládal Václavovi, jak by si vedl, až snad na přední stráž narazí, až s velitelem mluvití bude. Určoval mu, co dle depeše říci má, udával nad to posice a počet Prusů s takovou jistotou, jako by je byl do jednoho spočítal.

„A nebudou-li mně věřit?“ ptal se Václav.

„Pověz jim o kurýrovi, ukaž toho koně.“

„Vy o něm víte?“ ptal se udiveně hoch.

„Přivedu ho.“

„Tak vy jste —“

„To nechme, až pak — ukaž toho koně a tuto ceduličku. Je na ní jméno a pluk toho důstojníka napsáno.“

„Nebudou-li ještě věřit? Jistě zeptají se, odkud to vím, kde Prušáci leží a kolik jich jest —“

„Tu řekni, žes mezi nimi byl.“

„A což kdybych řekl, že to mám od vás?“

„O mně se nesmíš zmiňovat.“

„Tak? To tedy nepojedu.“

Pelyněk se zarazil a na okamžik mlčel. Pak ze sebe vyrazil:

„Ty musíš!“

„Kdo mně poručí?! Vy jste dorozuměný s Prušáky. Když našim chcete pomoci, proč nejdete sám, nebo aspoň se mnou? Proč nemám se o vás zmiňovat? Teď mne posyláte, abych naše někam vylákal, kde Prušáci na ně číhají. Půjdu-li, naši mne nepustí, a kdyby někam do pasti padli, pověsí mne na nejbližší borovici. Oh, panečku, to si jděte sám!“

„Věř mně, prosím tě,“ mluvil cizinec pohnutým hlasem. „Myslím dobře, pomůžeš sobě a nešťastnému člověku.“

„Komu?“

„Sobě a mně.“

„Vy jste špion!“

„Byl jsem, už ne.“

„Proč jste se dal na to řemeslo?“

„Neštěstí mne donutilo. Jeď, Václave!“ doléhal poznovu.

„Oh, kdož by vám věřil? O hlavu nehraju a se svatbou počkám.“

„Skrze tvou matku tě zaklínám —“

„To právě ne. Jsem jediný a kdyby mne —“

„Nic se ti nestane Starý Pancíř jde —“

„Přijdu s ním domů.“

„Vidíš, jel bych sám, ale mně by nevěřili, mne by ani nevyslechli a snad hned pověsili. Vracím se po mnoha letech do Čech, rád bych tu v domově zůstal. Štvou, stíhají mne; teď bych si mohl pomoci, tím bych aspoň napravil —“

„A je-li to strojená řeč?“

„Ještě nevěříš. Po léta neviděl jsem ženu a své dítě. Odtrhli mne od nich, a teď, když jsem je našel, nesmím k nim — neodstrkuj mne od ženy —“

„Kde ji máte?“

„Tam!“ a mávl rukou k vesnici. „Volšinského sestru —“

Václav trnul a upřel vyvalené oči na cizince.

„To je — má — vy jste — vy —“

„Já jsem Václav Petrů — tvůj otec — Václave. Nesmím se dosud k tobě hlásit — nesmím se doma usadit. Zkusil jsem mnoho, povím ti všechno, ale teď mi pomoz! Dojed tam a vyřiď, cos viděl, slyšel, jak jsem ti řekl. Pancíř je tu, tomu jsem nic neřekl, a teď nesmí o ničem vědět — rozmysli se.“

A již skočil stranou do lesa, kdež v houštině zmizel. Nemohl se již opanovati, jako před tím. Byl by rád Václava k prsům při-

tiskl — ale nemohl, nesměl. Čas kvapil, a co by pak starý Pancíř řekl? — Což kdyby Václav od svého otce se odvrátil, kdyby ho nechtěl? Jak se rozhodne? Pojede, a tak uzná —

Václav Petrů, jinak Pelyněk, doběhl ku koni, jenž stál s hlavou sklopenou v houštině jsa přivázán.

Rychle jej odvázal a odváděl jej, na cestu ani nehledě, k tomu místu, kde Václav jako ve snách — u vidění stál.

Nastávající tchán mu domlouval, co se mu stalo, co mu ten podivný člověk toho namluvil a tolik vykládal. —

„Neměj s ním žádné spolky a nechod — však za vojny svatba beztoho nebude, a po vojně, nu — také nějak bude.“

Václav mlčel a hleděl upřeně do lesa. Teď — slyš! houština zašustěla a z ní vystoupil Pelyněk, za uzdu veda statného vrance. Pancíř se teprve podivil, kde se ten kůň tu vzal.

„Pojedeš?“ ptal se Pelyněk.

Václav viděl, jak ta osmahlá tvář je pohnuta, jak nešťastný ten muž na jeho ústa hledí, jako by na slovu z nich všecko záleželo.

„Pojedu.“

Otec stiskl mu ruku a předvedl až k němu samému koně. Václav ihned vsedl na vrátníka.

„S Pánem Bohem! Kde budete?“ ptal se otce.

„Na samotě počkám.“

Pelyněk hleděl mlčky za odjíždějícím, jenž brzo zanikl v šerém boru.

Bylo slyšeti dusot podkov, rachot hrnouchů se kamení — pak utichlo vše. Ranní vítr šoumal mužům nad hlavami, kdež v korunách veselý, rozmanitý zpěv ptactva počal se ozývati.

Pancíř hleděl chvíli na Pelyňka hluboce zamyšleného. Pak položiv mu ruku na rameno, promluvil hlasem ne příliš laskavým:

„A vy teď půjdete se mnou!“

„Půjdu —“ odpověděl cizinec.

Nebesa zplanula rudou září, zvěstující neďaleký východ slunce.

V.

Touže cestou, kterou byl za minulého večera Pelyněk k samotě Eliášově krácel, ubírala se nyní za časného jitra matka Václavova, sestra Volšínského. Když byla v úval, kdež včera císařský důstojník sklesl, sestou-

pila, spozorovala, že někdo s protější stráně rychle sestupuje, veda černého koně za uzdu. Teď na úpatí stanuv, vyhoupl se na vrance a již rozpřáhnuv se, vší silou uhodil koně pádnou haluzí — kůň vyhodiv zařehlal a již pádil dolů vozovou cestou.

Voják to není, nějaký sedlák — kam tak uhání? Kateřina se zastavila a hleděla za jezdce, jenž jí za nedlouho s očí zmizel. Nepoznala ho. Pak se ubírala dál.

Už dávno, dávno tudy nešla. Osudná cesta! Tou chodíval z Eliášovy samoty za ní Václav a nyní jeho a její syn chodívá touže cestičkou do té samoty za svou milou — a je skoro tak nešťasten jako jeho otec. — —

Červánky bledly, na východě šlehaly po nebesích zlaté paprsky zářícího slunce, když stanula u Eliášovy samoty.

V tom vystoupila na zásep Stázina, nesouc srp v ruce a měchovku na trávu. Nemálo se podivila, že Václavova matka přišla, a to v takovou dobu. Vyběhla jí vstříc.

„Dobře, Stázino, že tu jsi. Spíte ještě?“

„Naši teď sedřímli, byli jsme vzhůru celou noc; ale já nemohu ani oka zamhouřit.“

„Prosím tě, řekni mně pravdu pravdivou. Je tu Václav?“

„Není.“

„A nebyl tu včera?“

„Byl. Přišel odpoledne a na večer chtěl k vám.“

„Kdy, v kterou hodinu odtud vyšel?“ tázala se Kateřina dychtivě.

„Bylo po slunce západu, už byl soumrak. To víte, za dne by se nepustil.“

„Opravdu byl do té doby tu?“

„Opravdu, ještě jsme tuhle na té lavičce spolu seděli.“

„Buď Bohu chvála!“

„Co se stalo?“

„On nezapálil, ó já to věděla! Třeba by strýci někdy hrozil, tak se přece nezapomněl — buď Bohu chvála!“

„Ale co se přihodilo?“

„Volšinský statek vyhořel.“

A Kateřina jala se své nastávající snaše vypravovati, jak oheň spatřila, co se událo, a jak na ni v noci rozlíčený bratr přišel, vyčítaje jí, že její syn, Václav, statek zapálil.

„Vidíš, dcero, já neměla stání, nespala jsem a pořád mne napadalo samé hrozné myšlení — a tak jsem vzala loktušku a šla se přesvědčit — opravdu tedy —“

„Ó to ne, tetka, to jak povídáte, že hořelo, to tu ještě Václav byl; tuhle tu jsme seděli, a ještě jsme povídali o vás.“

„A kde je, což tu není.“

„Odjel; ale pojdte dál a povím vám všechno.“

„Ne, ne, neburcujme vašich. Je tu pěkně, tu si sedneme a nepospícháš-li, pověz mně, co se tady přihodilo, a kam Václav zas odešel.“

Dívka uposlechnuvši sedla vedle na lavičce a jala se vypravovati o všem, co se této noci událo.

Václav Pelyněk vrátiv se se starým Pancířem, ulehl na lavici u okna, jako by se chtěl prospati. Zavřel oči, ale nespál.

Na mysli měl stále syna a jeho matku. Václav mu uvěřil a jel — ale bude-li se moci k němu i pak hlásit? A což kdyby se mu něco stalo? Kdyby nepořídil, kdyby věc se nezdařila a císařští Václava zadrželi. — Šel by pro něj třeba sám, kdyby i — A což Kateřina řekne? — Byl jí tak na blízku a zase musil od ní — a ta ho snad nezamítne. A Volšinský? — Zase ta chmura, zase postavil se mu v cestu. — —

Unaven sedřím, ale i sen jeho nebyl klidný. — Slyšel houkání děl, rachot pušek, utíkal s Václavem před Prušáky, kteří Václava chytli a na strom věšeli, a on stál jako do země vrytý, hnouti se nemoha. —

V tom se probral z toho trapného polosnění. O sluch mu zavadila hlasitě pronesená slova. Vztyčiv se, hleděl kol. Sedlák, žena jeho i důstojník spali, ale na záspi spatřil Stázinu, stojící s obstárlou ženou v loktuši. U okna sedě, slyšel každičké slovíčko.

Ta žena ptala se po Vác'avu tak horlivě a dychtivě, zmiňuje se o ohni — teď vypravuje o něm — o Volšinském — Bože, Bože, toť Kateřina! Pelyněk se zachvěl — to ona, to Kateřina! Jak se změnila! To svižné děvče — hezké jak malované, toť povadlo, sestaralo —

Hořkost rozlila se útrobou Pelyňkovou. Lítost a žel opanovaly jeho srdce. Ztracený věk, mladá a kratinká štěstí, muka, soužení a svízele bez konce, to vše zatanulo mu na mysli. — A za to vše nemůže se ani volně přihlásit ku svým, nemůže rodný práh překročit, aniž by se lekal, že bude odtud zase vypuzen a vyhnán.

„A ještě jsme povídali o vás a nebožtíku otci,“ ozval se venku dívčí hlas.

Oh, myslí, že již skončil — ba lépe by bylo! — Pelyněk opatrně jsa nachýlen, naslouchal a hleděl zase na Kateřinu.

Bylo mu nekonečně líto té ubohé trpitelky, která pro něj tolik zkusila.

Když Stázina dokončila a Kateřina strach svůj o Václava projevovala, vystoupil z nenadání Pelyněk na zásep.

Ženské se ho lekly.

„To je ten,“ zašeptalo děvče Kateřině.

„Děvečko,“ promluvil vlídným hlasem, „nech nás chvílku o samotě. Rád bych tetce něco pověděl.“

Děvče vstalo, hledíc rozpačitě s Pelyňka na Kateřinu, kterou to trhlo, jakmile neznámého muže hlas uslyšela.

„Jen jdi, Stázinko, na trávu a neboj se, dovíš se potom všeho.“

Děvče ohlízejíc se zvolna odcházelo.

Kateřina nespustila očí s Pelyňka, jenž za chvílku proti ní mlčky stál. Oči měl zavhlé, bylo patrné, že je velice pohnut.

Když pak začal, zachvíval se mu hlas.

„Slyšeli by nás, pojďme kousek do sadu. Nic se neboj!“

Kateřina mlčky vstala a kráčela tak vedle neznámého jako k němu připoutána. Pod košatou jabloní stanuv, chopil se její ruky.

„Kateřino, což mne nepoznáš?“

Na ubohou ženu šly mrákoty. Zamlželo se jí před očima, hlava jí šla kolem — viděla jen Václavovy oči, které na ni tak hleděly jako před lety; to byl pohled, jak jí

v nejhlubší duši utkvěl, to ten hlas, kterým ji někdy volával . . .

On nezemřel — to on, opravdu — hlásí se k ní. Třásla se po celém těle, pak jako by klesnouti měla, chytla se křečovitě jeho ruky. A již ji přivinul ku svým prsům.

Dala se do usedavého pláče.

Stáli tak chvíli, hluboce dojata, nemluvíce, až konečně jal se ji Václav konejšiti.

„Jsi to ty opravdu, Václave?“ — byla první její otázka.

„Jsem Václav Petrů — tvůj — ó ty má ubohá, jak tě soužili!“

„Jen když tu zase jsi — ó, teď už nikdo tě od nás neodvede!“

Kateřina se ponenáhlu vzpamatovala, nicméně připadalo jí všecko jako ve snách. Držela Václava za ruku, byl tu skutečně, hleděla mu do tváře. — Ovšem to nebyl ten statný, pyšný jonák, jenž nade všechny hochy vynikal — ale byl to on, po kterém tak dlouho toužila, pro kterého se tolik naplakala, nasoužila.

Pak bezděky se ptala, kde se tu tak náhle vzal, jestliže se dal synovi poznati, proč neřekl Pancířovým, kdo je. — Bylo tu na jednu otázku mnoho, a všemi nevědomky dotýkala se trapně Václava, jenž mlčel; při-

pravovalť se k rozhodnému. Ačkoliv se nadál, že kdyby jej všichni opustili, že ho Kateřina nezamítne, nicméně pocítil nyní, kdy vše odhaliti měl, nesnáz a úzkost.

Přejev rukou čelo, pravil:

„Povím ti všechno; slyš a pak sud. Porozumíš z toho, proč jsem se Pancířovým znát nedal, proč jsem se lecčeho dopustil —“ Zamlčev se, počal vypravovat temným hlasem:

„Když mne v noci chytili a já ti ani s Pánem Bohem dát nemohl, odvedli mne na novoměstský zámek a odtud do Hradce. Tam mne oblekli do vojanských šatů a poslali k armádě do Kladska. Odtud jsem v zimě přišel do Svídnice. Bylo to zrovna, kdy byla ta nejhorší vojna s pruským králem, co ještě plných pět let potom trvala. Co jsem zkusil, ani povědět nemohu, a není času. Stýskalo se mi po domově a po tobě nejvíc. Tys mně se svěřila, jak to s tebou je — já na tě myslil ve dne v noci.

Staral jsem se, trápil, soužil — až mi rychetský pacholek, co byl u vojska na připřeží, pověděl, že máš synka. — Oh, já bych se byl tenkrát zastřelil! Slyšel jsem, jak tě bratr týral, vyhnal, jak se lopotíš. Vyčítal jsem si že jsem tě do takové hanby a takového neštěstí přivedl. Chtěl jsem ti pomoci,

chtěl jsem tě pryč, jinam odvést a proto jsem utek'. Ale horší neštěstí mne potkalo. Ó, že jsem na vojně nezůstal, bylo by líp bývalo!

Na útěku mne chytli Prušáci a strčili do své uniformy. Stal jsem se pruským vojákem a to bylo horší nežli před tím — týrali mne, a nejen mne, ale i všechny krajany, které také polapili a do vojenských šatů násilím strčili. Mnohý z nich se z té trýzně a zoufalosti zastřelil, a kdyby tebe nebylo, nevím, jak by se mnou bylo. Prchnout jsem nemohl. A tak jsem bojoval, musil, proti našim i proti Rusům, přešel jsem veliký kus země, až jsem tu vojnu přečkal.

Když bylo po ní, musili jsme od hranic našich daleko do Pruska. — Tu se mně podařilo uprchnout, ale chytli mne a zavřeli na pevnost.

Dvanáct let jsem byl v žaláři a nosil těžká železná pouta, musil jsem těžce pracovat, měl jsem hladu dost a všeho nedostatek. — Jednou, když jsme v arsenále pracovali, přišel jsem o dva prsty a to mne zachránilo od vojny. Měl jsem, až bych trest přestál, zase na vojně sloužit a to až do smrti — Pustili mne ze žaláře, ale ne na svobodu. Vlasy mně sešedivěly; co se ve mně dalo, na to nechci ani vzpomenout. — Když takhle vojna nastala

přidělili mne k branži. Změnil jsem se tuze. Naučil jsem se dobře německy a byl jsem jako Prus. Ani neuvěříš, jak člověk otupí — osm let na vojně, dvanáct let na pevnosti mezi takovou čeládkou!“

Pelyněk se zamlčel. Kateřina tiše plakala, držíc se pevně jeho ruky a trnouc povzdychovala: „Bože! Ó Bože!“

„Myslí jsem, že je po všem. Nezakusil jsem nic dobrého, pořád a všude mne lidé pronásledovali a týrali. Nevěřil jsem už nikomu. Už jsem se také do toho vmyslí, že tvé dítě zemřelo a tys že se provdala. Ale přece byly zase chvílky, kde jsem tě viděl, jak čekáš na mne, jak pro mne pláčeš. Počítal jsem, jak asi starý a velký je náš synek — oh, tu mi bývalo nejhrozněji! Z počátku jsem plakával, ale pak zmocnila se mne zášť a já jsem všechno proklínal a přísahal pomstu tomu, kdo toho všeho byl příčinou. Prál jsem si jen, abych aspoň na chvíli domů se dostal, abych se Volšinskému mohl pomstit. Tak nastala tahle vojna a já se ubíral s vojskem do Čech, které jsem už dvacet let neviděl. V Levíně jsem se dověděl od jednoho Provodovského, žeš prý se vdala, o dítěti našem nevěděl.“

Sloužil jsem Prušákům, je pravda. S člo-

věkem se stanou velké změny, ani neví sám. — Proč mne naši násilně odvedli, proč nechali staré rodiče bez podpory! Proč mne odtrbli od tebe, proč jsem nesměl své dítě ani okem spatřit?!

Potřebovali mne Prušáci, že jsem krajinu znal a česky mluvil. Platili mne za to dobře. Já se už nechtěl dále mozolit a lopotit a jináč — mně bylo všecko jedno.

Stal jsem se špionem a dal jsem si jméno — Pelyněk.“

Václav ustanuv pohleděl Kateřině v líce. Ta však, dovědévši se, čím se její Václav stal, neodvrátila se od něho. Byla jako zmámená tím nenadálým shledáním, i rozlíceněna vším tím, co Václav zkusil. Srdce se jí svíralo. Jak by se mohla odvrátit! Nemyslila na císařské, nemyslila na Prusy. Cítila jen jeho, Václavovo neštěstí i — své.

Pelyněk mlčel, jako by se na poslední připravoval, a pak začal:

„Tak jsem přišel až k vám, dostal jsem se nepozorovaně na rychtu a tam i tady jsem se dověděl, žes svobodna, žes na mne nezapomněla, že můj syn je živ...

Mnou to otřáslo — a hned jsem se rozhodl. — Chtěl jsem všeho nechat, potajmo k tobě jít a říci: „Pojď půjdeme jinam a zří-

díme si domácnost.' Ale dověděl jsem se také, že tvůj bratr je šťastný, že má ve všem požehnání, ale tobě že dosud neodpustil. Staré myšlenky oživly, já myslil na krev a pomstu. V tom se vrátil rychtář s bratrem tvým a kantor četl popis špionů a mňj —“

„Svatá Panno!“ trhla sebou Kateřina a oči své zděšeně upřela na Pelyňka, jenž tu s čelem zamračeným do země bleděl.

„Byl jsem tobě tak na blízku, jen několik kroků k tobě — *a musil jsem zas prchat!* — Byli by mne chytli a císařským odevzdali. Byl jsem u prahu, a musil jsem od něho jako štvaný. Všecko se mně shrnulo rázem v hlavě, až se mně v očích zatemnělo... A on, Volšínský, on, který se tolik na mně provinil, měl se dobře!

U jeho stodoly jsem se zastavil — co se stalo, víš — pomstil jsem se a zdřížel své pronásledovatele. Kateřino, jsem špion, palič — ale považ, kdo toho všeho původem. — — Chceš-li, odejdu —“

Stála tu bledá, trnouc, nemohouc ani slovíčka ze sebe vyraziti — pak vypuknuvši na novo v pláč, klesla mu na prsa a zaštkala:

„Pán Bůh nás netrestej!“

Pelyňkova tvář se vyjasnila; přivinul věrnou ženu k sobě. Nevěřil už v lidi — teď

přece našel věrné srdce, jež mu všecko nahradilo.

Když se Kateřina poněkud utišila, jal se Pelyněk o Václava mluvit. Vypravoval, jak se náhle změnil, když o osudu svého syna uslyšel. Rozhodl se Pelyněk ihned, že pruské služby nechá, že napraví, pokud možná vše, aby synu svému pomohl. Pověděl, že Pancířovi ničeho nevědí, že se jim proto poznati nedal, aby snad od Václava se neodvrátili. Konejšil pak Kateřinu, že se Václavovi nic nestane.

„A co ty?“ ptala se věrná družka.

„Zatím počkám, jak všecko dopadne. Kdybych však Václavovi nebo tobě škoditi měl, kdyby k vůli mně to děvče mu nechtěli dát, půjdu odtud —“ a povzdychl.

„A mne bys tu nechal? Pancířovi nebudou takoví! — Stázinko!“ zvolala náhle, zahlednuvši děvče, jež zvědavě od stavení ku stromu nahlíželo.

Děvče přiběhlo.

„To je Václavův otec,“ pravila Kateřina.

Děvče zůstalo podivením jako přimrazeno, pak náhle se usmávši řeklo:

„A proto jste se tak staral!“ — a podalo Pelyňkovi ruku.

VI.

Jasně jitro minulo, a když se blížilo ku poledni, zatáhla se modrá nebesa tmavými mraky, jež víc a více se kupily a šířily.

Od lesa zavanul prudký vítr, obilí prudce se kolísalo a koruny stromů u Eliášovy chalupy klátily se, hlasně šumíce.

V jizbě setmělo se a na malých oknech zarachotily první krůpěje; z daleka od hor ozývalo se hřímání, pak se zablesklo.

Nastala bouře.

Pancířová rozžehla brouničku. U studených kamen na lavičce seděl Pancíř, naproti u zdi Pelyněk a s ním Kateřina, u okna stála Stázina hledíc k lesu, a časem jen se do světlice obrátila. Starý Pancíř byl muž opatrný, ale také povážlivý.

Když mu Kateřina všecko pověděla, zamlčevši jen to, kdo Volšínský statek zapálil, neodsoudil Václava Petrova, ale podivil se, že se horší člověk z něho nestal. Nad to přál Kateřině, že zármutku jejímu je konec, že se shledala s tím, na kterého mysliti nikdy nepřestala. Zároveň však uvažoval, nebude-li to Václavovi a Stázině u pánů škodit, kdyby se vše proneslo. Než konejšil se tím, že se toho nikdo nedoví, a doufal, že Václav dobře

pochodí. Bude-li nejhůř, odstěhuje se jeho otec někam jinam.

Ženské myslily nyní jen na Václava. Dověděly se, jakou zprávu nesl, co se státi mělo, nebo bývalý vyzvědač mohl nyní říci, co v té depeši bylo.

Značný počet pruských vozů s nábojem a zásobami měl se kolem ku hlavnímu sboru bráti. O tom nesl husarský důstojník zprávu nejbližšímu oddělení císařských a zároveň rozkaz, aby pohotově byli a dotčený průvod přepadli. Byla to kořist vzácná a bohatá. Depeše byla zachycena, Prusové ji dostali, a nedonese-li Václav ve pravý čas zprávu, projdou Prušáci beze všeho úrazu. Pelyněk přemítal. Což kdyby i Václav pořídil? Prušákům mohla přijíti posila naproti a sbor husarův, pokud Pelyněk vyzkoumal, není z nejsilnějších. Nyní teprve jal se počítat a pochybovat. Nikdy se nebál, ale teď se strachoval — šloť o Václava, jenž při tom mohl i zkázu vzíti!

Poledne dávno minulo. Bouře se utišila, déšť ustal, jen vítr přeháněl vlhkým vzduchem tmavá, deštěm sytá mračna.

Náhle Pelyněk prudce povstav, přistoupil k oknu.

„Slyšelás?“ ptal se Stáziny.

„Zdálo se mně, jako by zahučelo —“

„To je střelba! Poštěstilo se!“ zvolal, obrátiv se ku Kateřině a Pancířovým. Ti však neúčastnili se jeho radosti; lekli se.

„Pán Bůh s námi! A přijde-li to sem?“ křižovala se Pancířka.

„Sotva,“ odtušil Pelyněk. „Václav došel v čas a uvěřili mu!“

„A nestane se mu nic?“

„Vždyť nepůjde do ohně!“

Pelyněk byl jaksi přeměněn. Hlavu vztyčil, oči zasvitly živějším leskem.

Vyšel ven a za ním všichni domácí, be-
dlivě naslouchající.

Střelba neumlkla, ba hučela hlasitěji do-
linou a lesy. Pelyněk nakloniv hlavu, stál za
chvilku nepohnutě, pak vrátil se do jizby a
šel rovnou cestou k posteli raněného důstoj-
níka, s kterým byl od minulé noci slovíčka
nepromluvil a jemuž se vyhýbal.

„Slyšíte, pane nadporučíku, střelbu?“
ptal se po německu.

„Slyším —“

„To je důkaz, že vaše depeše, ač zaba-
vena, přišla přece na pravé místo, a to ve
pravý čas.“

„Střelba by tomu nasvědčovala.“

„Je tomu tak.“

„A kdo ji opatřil a dopravil?“

„Já a ten mladík, kterého prve pruští husaři lapili. Pamatujte, prosím, na něj. Má jen starou matku, a přece se musí skrývat před vojnou. Rád by si to zdejší mladé děvče za ženu vzal, ale vrchnost mu brání. — Zachránil vám život —“

Důstojník podal Pelyňkovi ruku.

„Nikdy nezapomenu — a kdo jste vy?“

„O tom až později, pane nadporučíku. Teď odejdu proti vůli svých přátel do lesa, abych zvěděl, jak se věci mají. Povím vám pak —“

Důstojník pokynul hlavou.

Starý vyzvědač byl velmi rozčilen, jako na trní. Přecházel jizbou — zastavoval se u okna, pak vycházel ven naslouchat, až po chvíli zase vyšel a již se nevrátil.

Když dlouho nešel, ohlíželi se po něm, pak vyšla Kateřina ze stavení, jménem jej volajíc. Nikdo se neozval.

„Nedalo mu to, jde se za Václavem podívat,“ mnil Pancíř.

„Aby se tak ani jeden ani druhý nevrátil!“ pravila polekaná Kateřina.

„Pán Bůh s námi!“

Byla tuhá seč.

Řada pruských vozů. dosti bezpečně dosud vpřed se ubírající, zarazila se rázem v úvale, kdež včera husarský důstojník klesl. Záloha císařských husarů byla výborně umístěna, tak že v pravý okamžik udeřili na předvoj průvodu vojanského i na vlastní řadu vozovou. Mezi Prušáky nastal hrozný zmatek. Předvoj byl brzo rozprášen a vojáci dali se na útěk. — Vozkové přeseřávali postraňky koňů a ujížděli kvapem za jezdci. Císařští husaři sekali nemilosrdně. — Cestou, na lučině při potoku i na blízkých polích nastala divoká honba. Z prchajících tu tam někteří se seřikovali, aby na novo se hájili, avšak za nedlouho obrátili koně a spustili uzdu.

Rány pušek, divoký křik a řehtot koní zvučely úvalem a za nedlouho byla cesta i lučina pokryta raněnými a mrtvými vojáky, i mrchami koňů. Přemnohý vůz překocen, vedle pak tu vozka ležel, tam koně v řemení svém zapletení řičíce darmo se namáhali, aby povstali. — Prušáci prchali na všechny strany, mnozí do blízkého lesa, kdež mimo nadání boj vzplanul na novo. Pěchota totiž, vozy provázející, vedla si statečněji než jízda. Nemohouc na útěk pomýšleti, myslila na zoufalou obranu. Vádce její nepozbyv

chladnokrevnosti, rychle i v čas povelal a ustupoval se svými do lesíka.

Zase zarachotily pušky a nejeden dobrý jezdec sklesl raněn nebo mrtev do trávy a vřesu. Část husarů sesedla a přilnula útokem k lesu. Boj trval už dlouho, aniž bylo naděje, že tak hned se skončí. Ti modrokabátníci bili se zoufale. Husaři pronikli až k lesu, zanedlouho však musili nazpět.

A bylo žádoucno, nutno, aby boj byl ukončen a vozy uklizeny !

Velitel husarského oddělení Prušáky přepadnuvšího stál opodál na lučině pod starou olší, boj přehlížeje a řídě. Vedle něho na černém koni seděl Václav, jemuž po boku byl obecný husar. Major vyptával se selského synka a v tom přiharcoval adjutant, jenž vyřídív veliteli, co říci měl, ukazoval na člověka, jenž výše od lesa, kde boj nezuřil, dolů po lučině k nim letem běžel. Byl to muž obstárlý, bez kabátu, všecek udýchaný a unavený. Václav sebou trhl; poznal Pelýňka, otce, jenž k majorovi přistoupil.

Přítomní vojáci podivili se nemálo smělosti toho muže. —

„Pane majore,“ mluvil rychle a přeravaně, „jen několik slov — ten mladík mne zná —“

„Ano — —“ přisvědčil Václav jaksi zaraženě majoru, jenž se byl tázavě po něm ohledl.

„Mluv, ale rychle —“

Za chvíli na to podnikli husaři nový útok a zuřivý jejich ryk div že nepřehlušil střelbu od lesa rachotící.

Velitel udatných Prušanů seznal, že prosekati se v před možná není, mířil proto ku hřebenu stráně hloub do lesa.

Záleželo na tom, aby se udržel co nejdéle; vždyť mohla ještě pomoc přijíti, která by jeho četn osvobodila a vozů zpět dobyla. Dostali se na malou, rovnou paseku, nad kterou se vypínala dosti příkrá stěna. Obsadí-li tuto výšinu, bude dobře, a proto poručil starý setník rychle přes rovinku tam ustoupiti.

Trouba zavřeštěla, vojáci hrnuli se do stráně, ale v tom nad nimi rozlehl se divoký, válečný ryk a karabiny zahoukaly.

Prušáci se zarazili; byli v pasti.

Nad rovinkou totiž vedla strání na přič úvozová, hluboká cesta z hloubi lesa, o které pruský setník nevěděl, aniž ji z dola pro zarostlinu viděl. Sem přivedl Pelyněk, bojů znalý, husary, když byl před tím v lese se skrýváje stav věci poznal. Dobře poradil

majorovi, jenž v čas husary do týlu Prušákům přivedl. — Další odpor byl by nerozumný. Starý setník se vzdal.

Bylo po boji.

Zatím co husaři zajaté odváděli, stál Pelyněk stranou s Václavem.

„Věříš mně teď? Vše je již spraveno. A máma ví o všem. — Řekl jsem jí všechno a zůstala. Je na samotě.“

„Chvála Pánu Bohu, již nebudete musít z domova utíkat!“

VII.

Nastal večer a s ním vrátily se ticho a klid. — Z úvalu zmizely vozy, ranění na rychlo odneseni. Noc pokryla tmavou rouškou tu tam roztroušeně ležící mrtvoly, mrchy koňů i překáčené, rozbité vozy, jež černaly se jako hroby. Císařští odtáhli s bohatou, skvělou kořistí.

Za to v Eliášově samotě bylo smutněji. Stázina plakala, Kateřina byla jako pěna. Pancíř se darmo snažil, aby je potěšil.

Pozdě na večer zaržali venku koně a lidské hlasy se ozvaly. Všichni se zachvěli. Jsou to císařští nebo Prušáci?

Za nedlouho zpozorovali tlupu jezdců, kteří před stavením zarazili, a hned na to vstoupil císařský důstojník s několika husary a bral se, jakmile raněného druha spatřil, k jeho posteli.

Za ním vkročili Václav s otcem. Stázina objala prudce svého ženicha. Pelyněk stiskl Kateřině ruku a řekl: „Bude vše dobře.“ Tvář jeho byla klidnější. On i syn pověděl, jak se věci přihodily. Václav vyprávěl, jak šťastně dojel, jak byl před vojanského pána předveden, jemuž vše jak náleží a upřímně pověděl.

„Ale hlídat mne dal a od sebe mne nepustil. Také mně pobrozil, že mne dá hned zastřelit, hnu-li sebou, nebo povedu-li je špatně.“

„A pověděls mu také o —?“ ptala se Stázina stydlavě.

„Všecko. Napiše mi psaníčko k úřadu a tohle mi dal po té srážce!“ a Václav ukázal váček, v němž zlato a stříbro se lesklo.

„O tatíkovi jsi mu také pověděl?“ ptal se starý Pancír.

„Ne — bál jsem se — a pak —“

„Dobřes udělal,“ pravil Pelyněk. „Se mnou je dobře. Vidíte, našim jsem nikdy tolik škod neudělal, jako jsme jim dnes pomohli. Ale

teď pojď, Václave. Dnes ještě nebo zejtra by mohli Prušáci přitrhnout. Přijdeme zas!“

Novina ta nebyla ženským milá — než nebylo pomoci.

V tu chvíli vynášeli také raněného důstojníka, jenž domácím děkuje vděčnost sliboval. Za nedlouho vojáci zmizeli a s nimi Pelyněk a Václav.

Na samotě zasvitla naděje na lepší časy, a Kateřina z toho srdce se těšila, že její Václav naposled prchá od domácího prahu. —

* * *

Příštího roku, to již bylo po té „bramborové“ vojně, hned na počátku staly se změny na Eliášově samotě.

Na panském úřadě bylo od vojanského císařského komanda oznámeno, jakou službu byl Václav prokázal.

Zažádal o svatbu a byla mu beze všeho povolena.

Peníze, jimiž Václav byl obdarován a které později uzdravený důstojník rozmnožil, zaslav Pancířovým značnou sumu, byly v těch zlých časech vydatnou podporou a staly se základem pozdějšího blahobytu této pilné rodiny.

Bureš Volšinský musil ve svém sočení a žalování na Václava ustatí. Přesvědčilt se sám, že on nezapálil. Kdo tak učinil, zůstalo na vždy všem tajemstvím. Zajisté byl žhářem ten vyzvědač; ten však s Prušáky ušel.

Kateřina se odstěhovala na Eliášovu samotu k dětem. Ne však na dlouho. Na podzim odtud odešla; do vsi se však nevrátila. Lidem to bylo divno, a když se na Eliášově samotě ptali, kde je máma, uslyšeli, že odešla do Pruska, do Stroužného.*) Lidé žasli, když se dověděli, že tam šla za Václavem Petrovým, nyní svým mužem, o němž na jisto mysli, že juž dávno zhynul na vojně. Uslyšeli teď, že byl v pruském zajetí a pak v pruských službách, vojákem, a že teprve nyní byl propuštěn.

Divili se, proč se v Stroužném usadil, proč se domů nevrátil.

Nejvíce Volšinský vyzvídal, podezříval a sestře lál. A ta, ač ho teď ani neslyšela, ani neviděla, pořád se ho ještě bála. Byl jí nevlídným stínem v její novém a jinak spokojeném žití. Tížilať ji vina mužova, že zapálil Volšinských statek. Když se o tom zmí-

*) Česká ves v Kladsku.

nila, jak ji to tíží, zamračil se její muž a řekl tvrdě :

„Nemluv o tom. Co měl za všechno, co mně udělal, co jsem zkusil a ty také. To bylo ještě málo, ten oheň; nemluv o tom.“

Kateřina poslechla; nezmínila se o tom už nikdy, ale kdykoliv si na onen večer vzpomněla, teskně povzdechla, a denně se modlila, aby to Bůh Václavovi odpustil. —

Za to vyjasnila tvář, kdykoliv přišel syn z Čech nebo nevěsta nebo někdy oba když je navštívili. — A sama také ob čas přes hranice k nim zašla a pospíchala zvláště, když na Eliášově samotě byla také vnoučata. — —
